Niilo Tarnanen,
puheenjohtaja
Suomen musiikkineuvosto
Finnish Music Council Association ry
26.10.2023

Asiantuntijalausunto eduskunnan valtionvarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: HE 41/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024
Teema: Kulttuuritoimijoiden tilanne ja toiminnan näkymät PL 29 kokonaisuuden osalta

Suomen musiikkineuvosto kokoaa laajasti musiikkielämän järjestöjä niin ammattimaisen musiikin harjoittamisen, harrastamisen kuin koulutuksen ja kasvatuksenkin kentältä. Kiitämme lausuntopyynnöstä ja haluamme lausua asiassa seuraavaa.

Kiitämme hallituksen esitystä monista hyvistä tavoitteista: pääministeri Petteri Orpon hallitus haluaa muun muassa parantaa taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytyksiä sekä lisätä osallisuutta kulttuuriin ja vähentää väestöryhmien eroja osallistumisessa. Nämä tavoitteet ovat linjassa Kansainvälisen musiikkineuvoston (International Music Council) määrittelemien viiden musiikkioikeuden sekä Suomen musiikkineuvoston musiikkipoliittisen ohjelman kanssa.

Valitettavasti talousarvion määrärahaesitykset opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla (pääluokka 29.) eivät takaa riittäviä resursseja edellä mainittujen tavoitteiden edistämiseen. Pääluokan määrärahojen yleiskehitys on indeksikorotuksen luonteinen (+ 4 %), mutta taiteen ja kulttuurin määrärahat (29.80.) supistuvat (- 3 %). Tämä väistämättä heikentää kulttuurialan ekosysteemiä huolimatta siitä, että osa toimijoista välttyy leikkauksilta. Myöskään muut pääluokan 29. määrärahamuutokset eivät kokonaisuutena tue kulttuuritoimijoiden tilanteen ja toiminnan näkymien parantamista. EU:n elpymistukivälineen (RRF Pilari 3) kulttuuritoimijoihin kohdistuva vaikutus ei riitä kumoamaan perusrahoituksen negatiivista kehitystä, ja COVID-19-pandemiasta palautuminen viivästyy edelleen.

Indeksikorotukset turvaavat nykytilan mutta eivät edistä vaikuttavuustavoitteita

Kiitämme laadukkaalle taidekoulutukselle vakaan pohjan tarjoavan taiteen perusopetuksen valtionosuuden ja -avustuksen (29.80.34) jättämistä leikkausten ulkopuolelle. Huomautamme kuitenkin, että rahoitustaso on edelleen matalampi kuin vuoden 2021 talousarviossa. Hallituksen tavoittelema osaamistason nosto ei siksi taiteen perusopetuksen osalta etene. Sen sijaan aiempien leikkausten vaikutus tulee heijastumaan osaamisvajeena korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa sekä taiteen alan työmarkkinoilla.

Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden vuoksi on hyvä, että ylimääräiset taiteilijaeläkkeet (29.80.16) on rajattu määrärahaleikkausten ulkopuolelle. Huomautamme kuitenkin, että uusien taiteilijaeläkkeiden saajien määrän suhteessa hakijoiden määrään arvioidaan edelleen pienenevän 9,5 %:iin vuonna 2024. Taiteilijajärjestöjen esittämän arvion mukaan uusien myöntöjen määrä olisi nostettava sataan vuodessa nykyisestä 51:stä, jotta määrä vastaisi tarvetta.

Voittoa tavoittelemattoman vapaan kentän rahoitus ja sen myötä kulttuurinen monimuotoisuus heikkenevät

Taiteen tekemisen edellytykset pysyvät indeksikorostusten myötä jotakuinkin ennallaan kansallisten taidelaitosten (29.80.56), valtionosuuden piirissä olevien esittävän taiteen toimijoiden ja museoiden (29.80.31) sekä valtion apurahaa nauttivien taiteilijoiden osalta (29.80.51).

Sen sijaan muiden valtionavustusta nauttivien kulttuuritoimijoiden edellytykset heikkenevät avustusmäärärahojen (29.80.50) laskiessa reaalisesti noin 3 miljoonaa euroa (- 3 %), kun huomioidaan momenttien väliset siirrot. Alan toimijoiden keskinäisriippuvuuksien kuten alihankintaketjujen tai usealle työn- tai toimeksiantajalle työskentelyn vuoksi leikkauksen vaikutus heijastuu laajemmalle kuin vain niihin toimijoihin, joiden avustuksia se suoraan koskee.

Momentin 29.80.50. määrärahaleikkauksen vaikutus kohdistuu osin freelancereihin ja vapaan kentän toimijoihin, joita myös koronapandemian aikaiset toimet kohtelivat rankimmin. Näiden harkinnanvaraista avustusta saavien toimijoiden tuloksia ei musiikin osalta mitata lainkaan toiminnan tuloksellisuutta koskevissa mittareissa (taulukko yksityiskohtaisten perustelujen sivulla 445). Niiden merkitys alan kokonaisvolyymille, uusiutumiskyvylle ja kulttuuriselle monimuotoisuudelle on kuitenkin huomattava. Lisäksi huomautamme, että OKM:n ja Taiken jakamat harkinnanvaraiset avustukset jakautuvat verrattain tasaisesti eri puolille Suomea, mikä palvelee alueellista yhdenvertaisuutta.

On epärealistista olettaa esitetyn suuruisten avustusvähennysten kompensoituvan vastaavansuuruisella markkinaehtoisella tai yksityisten säätiöiden rahoittamalla toiminnan kasvulla. Hallituksen esityksessä arvioidaan kyllä alan yritysten liikevaihdon kasvavan vajaat 8 % (yksityiskohtaiset perustelut, s. 444), mutta ei niiden toimipaikkojen tai henkilöstön.

Kulttuurialan työllisyys- ja kasvupotentiaalia heikentävät samanaikaisesti eräät sosiaaliturvamuutokset, kuten työttömyysturvan suojaosista luopuminen, joka heikentää taiteilijoiden ja muiden kulttuurialan työntekijöiden mahdollisuutta pitää yllä ja kehittää ammattitaitoaan ottamalla vastaan pieniä työkeikkoja työttömyysjakson aikana.

Kulttuurin monimuotoisuus, erilaisten kulttuuripalvelujen saatavuus ja saavutettavuus ympäri maan sekä koko väestön kulttuuriset oikeudet eivät toteudu ainoastaan markkinaehtoisten kulttuuritoimijoiden voimin. Tätä täydentämään eivät myöskään riitä yksin kansalliset taidelaitokset ja valtionosuuden piirissä olevat toimijat. Siksi esitetyt määrärahaleikkaukset johtavat toteutuessaan kulttuuritarjonnan yksipuolistumiseen sekä kasvaviin väestöryhmien välisiin eroihin osallistumisessa, vastoin hallituksen kulttuuripoliittisia tavoitteita.

Positiivista musiikin vapaan kentän kannalta on yksityisen kopioinnin hyvitysmaksun tason säilyttäminen 11 miljoonassa eurossa (osa momenttia 29.80.41.). Näiden käyttöoikeuskorvausten merkitys luovan alan rahoituslähteenä, uusiutumisen kirittäjänä ja monimuotoisuuden ylläpitäjänä on merkittävä, ja vähintään nykyisestä tasosta tulee pitää kiinni.

Vapaa sivistystyö

Kiinnitämme erityistä huomiota siihen ristiriitaan, että vaikka jo yleisperusteluissa tuodaan esille vapaan sivistystyön ”tärkeä merkitys harrastamisessa ja osaamisen kasvattamisessa” (s. 39), sen järjestämisen määrärahoja esitetään leikattavaksi.

Musiikkineuvosto vastustaa hallituksen esitykseen sisältyviä vapaan sivistystyön valtionosuuksien ja -avustusten yhteensä 20,5 miljoonan euron (keskimäärin 8 %:n) leikkauksia, jotka heikentävät elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia erityisesti suurten keskusten ulkopuolella. Voimakkaimmin leikkaukset osuvat opintokeskuksiin (- 3,5 miljoonaa euroa, - 19,9 %) sekä kansalaisopistoihin (-12,5 miljoonaa euroa, - 13,2 %).

Paitsi, että vapaa sivistystyö tukee hyvinvointia ja osallisuutta elinikäisen harrastamisen ja omaehtoisen sivistymisen mahdollistajana, sillä on merkityksensä myös tulevaisuudessa ammattiin tai siihen johtavaan koulutukseen hakeutuvan väestöpoolin leventäjänä. Moni vapaan sivistystyön oppilaitos järjestää paitsi lukukaudenaikaisia musiikkikursseja, myös musiikkileirejä, jotka osaltaan mahdollistavat tavoitteellisen musiikinharrastamisen ympärivuotisuuden, levittävät osaamista ja osallisuutta myös pienille paikkakunnille ja edistävät toimijoiden valtakunnallista verkostoitumista. Lisäksi sivutoiminen opettaminen vapaan sivistystyön oppilaitoksissa on osa monen ammattitaiteilijan toimeentuloa.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmaan sisältyvä leikkausratkaisu perustuu ajatukseen, että oppilaitokset voivat paikata leikkauksen synnyttämän rahoitusvajeen kurssimaksuja korottamalla. On kuitenkin todennäköistä, että maksujen korottaminen johtaa oppilaskatoon ja yhdessä hallituksen esityksen tulonsiirtovaikutusten kanssa heikentää pienituloisten mahdollisuutta maksaa vapaan sivistystyön kursseille osallistumisesta, jolloin oppilaitosten lienee taloudellisesti välttämätöntä karsia

kurssitarjontaansa, mikä kaventaa kansalaisten sivistystä. Täten vapaan sivistystyön leikkaukset vaikeuttavat oppilaitoksille asetettua tehtävää järjestää ”elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta” sekä modernisoitumis- ja monipuolistumistavoitteiden saavuttamista (yksityiskohtaiset perustelut, s. 407).

Hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen kulttuurin kautta tarvitsisi määrärahoja

Hallituksen esityksen mukaan ”Osallisuus kulttuuriin edellyttää kulttuuristen oikeuksien toteutumista ja yhdenvertaiset osallistumismahdollisuudet takaavia taide- ja kulttuuripalveluja.” Tämä on erinomainen lähtökohta. Hallituksen esitys ei kuitenkaan osoita uusia määrärahoja tällaisten palveluiden järjestämiseen ja edellä mainittujen avustusleikkausten vuoksi edellytys tarjota yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuus nykyisten palveluiden kautta heikkenee.

Edelleen hallituksen esityksen mukaan ”Taide ja kulttuuri lisäävät ihmisten hyvinvointia ja sosiaalista osallisuutta, minkä vuoksi niiden tulee näkyä ja vaikuttaa ihmisten arjessa, kuten varhaiskasvatuksessa ja koulupäivän yhteydessä tapahtuvassa harrastustoiminnassa, elinympäristöissä sekä sosiaali- ja terveystoimen palveluissa.” Näitä erinomaisia tavoitteita palvelisi, mikäli osa kuntien järjestämän varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen määrärahoista olisi korvamerkitty tähän tarkoitukseen. Vastaavasti voitaisiin pääluokan 29 ulkopuolella menetellä hyvinvointialueiden järjestämien sosiaali- ja terveyspalveluiden osalta. Asiaa on syytä tarkastella kulttuuripoliittisessa selonteossa.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, yhdenvertaisuuden toteutuminen on haaste kuntien kulttuuripalveluissa kuntien erilaisten resurssien vuoksi. Valitettavasti osa momentista 29.80.50 sekä eräistä muista leikkausten kohteena olevista pääluokan 29 määrärahoista on avustuksia järjestöille, joiden merkitys kulttuurialan kyvylle osallistua hallituksen esityksen peräänkuuluttamaan ”uudenlaiseen yhteistyöhön kulttuuripalveluja tuottavien toimijoiden kesken” on ratkaiseva.

Lopuksi

Hallituksen esityksen mukaan (yleisperustelut, s. 40) ”kulttuuri- ja taidepolitiikan toimilla luodaan edellytyksiä luovuudelle, hyvinvoinnille ja talouden kasvulle sekä vahvistetaan yhteiskunnan kestävyyttä”. Edellä eritellyistä syistä nämä kulttuurin myönteiset yhteiskuntavaikutukset eivät kuitenkaan vahvistu vuonna 2024 pääluokan 29 määrärahaesitysten myötä.

Toimet ”kulttuuri- ja luovan alan ja sen rakenteiden” vahvistamiseksi (yksityiskohtaiset perustelut, s. 442) vaikuttavat jäävän odottamaan vuonna 2024 valmisteltavan kulttuuripoliittisen selonteon ja luovien alojen kasvustrategian valmistumista. Toivomme selonteossa huomioitavan, että kulttuurialalla harrastamisen, kasvatuksen ja koulutuksen kentät ovat monisyisessä vuorovaikutuksessa ammattimaisen taide- ja kulttuuritoiminnan kanssa. Näiden tasapuolinen ruokkiminen vahvistaa koko yhteiskunnan elinvoimaa ja kestävää kasvua.

Helsingissä 26.10.2023

Niilo Tarnanen

puheenjohtaja

Suomen musiikkineuvosto

Finnish Music Council Association ry

Tallberginkatu 1 C / 18

00180 HELSINKI

www.musiccouncil.fi